

Ювілеї польського Січневого повстання (1888, 1913)

By Назар Кісь

Table of Content

[Історія](#)

[Місця](#)

[Персоналії](#)

[References](#)

[Citation](#)

Роковини Січневого повстання – це ще одна дата, важлива для польського національного руху. Зважаючи на політичну ситуацію та рівень свобод в різних частинах розділеної Речі Посполитої (німецькій, австрійській та російській), закономірно, що найбільш сприятливі умови для відзначення подібних ювілеїв були саме в Галичині. Але і тут потрібно було дотримуватися дозволеного та зважати на цензуру, яка, щоправда, значно послабилася в кінці XIX – на початку XX століття.

Історія

Січневе польське повстання, яке вибухнуло 22 січня 1863 року і тривало на території Російської імперії протягом 1863-1864 років, було наймасовішим та проголошувало найбільш демократичні

гасла порівняно з попередніми (повстанням Костюшка та Листопадівим). Але, як і попередні спроби здобути незалежність, закінчилося поразкою. В результаті перемоги російських урядових військ сотні повстанців були страчені, тисячі були вислані до Сибіру.

Багато учасників повстання знайшли прихисток у Львові, при чому період їхнього активного політичного життя співпав із періодом автономії в Галичині. Повстанці активно включалися в політичні процеси, і це стало ще одним фактором посилення ролі демократів та послаблення позицій краківських консервативів. Якщо спочатку австрійський Львів розглядався польськими політичними емігрантами як місце, де відносно більше свободи (порівняно з Росією чи Пруссією), то згодом велика кількість польських революціонерів почала «зобов'язувати» до маніфестації все більш радикальної позиції міста як такого. Так з'явилася ідея про те, що «Львів має показувати приклад решті Польщі». Образ польської твердині доповнював окремий «повстанський некрополь» на Личаківському цвинтарі, де протягом періоду автономії було поховано близько 230 ветеранів.

У 1888 році, коли відзначали 25 років від початку повстання, ще міцними були позиції консервативів. Відповідно, тривали дискусії про саме повстання – чи це героїзм, чи трагічна помилка і безвідповідальність. Та й політика уряду не сприяла масовим урочистостям. Тому програма заходів у січні 1888 року обмежилася жалобним богослужінням в [Латинській катедрі](#) та урочистою вечерею в [Міському касині](#).

На символічному катафалку під час богослужіння 21 січня 1888 року було розміщено зброю, а молодіжний хор виконував патріотичні пісні – так само, як і під час вшанування Листопадового повстання. У [Міському касині](#) на вечері зібралися близько 300 осіб (разом із ветеранами та запрошеною молоддю). Крім власне вечері тут збирали гроші на благодійні цілі, співали патріотичних пісень, а серед тостів лунали згадки про повстанців 1831 і 1848 років, про висланих на Сибір учасників повстання 1863 року.

Урочистості 1913 року були значно масштабнішими, розтягнулися і в часі (протягом усього року), і в міському просторі. Їх організацією та координацією різних заходів займалося Товариство взаємодопомоги учасників повстання 1863 року (*Towarzystwo Wzajemnej Pomocy uczestników powstania z r. 1863*). Крім того, це був час загострення українсько-польського протистояння на фоні загальної мілітаризації суспільства.

Протягом двох днів напередодні свята, 19 та 20 січня 1913 року, відбулися зібрання в залах багатьох установ, товариств та організацій. Ці зустрічі включали в себе театральні вистави для дітей, музичні програми, історичні лекції та політичні промови. Тривали також і репетиції хорів в залі «Лютні» у [театрі Скарбка](#).

21 січня о 16 годині провели покладання вінків, оформлених «у національних барвах», на [Личаківському цвинтарі](#). Це була кількатисячна маніфестація, на яку прибули члени різних товариств, студенти, живі ще ветерани повстання. Скаути тримали запалені смолоскипи, виконували національні гімни та похідні скаутські пісні. У промовах, які звучали на цвинтарі, йшлося переважно про «наші права». А також про загиблих «від московських куль та на шибеницях у Варшаві, де сьогодні заборонено їх вшановувати». Таким чином, критикуючи виключно політику Російської імперії, вдавалося зберігати лояльність до Габсбургів, одночасно заявляючи про «національні права». Опісля присутні на покладанні вінків ветерани, скаути і студенти зі смолоскипами вирушили «до міста», а саме до [пам'ятника Адаму Міцкевичу](#). Тут знову

провели короткий мітинг, на якому промовляв політик [Вітольд Левицький](#) (*Witold Franciszek Lewicki*).

Цього ж дня о 20 годині розпочалося прийняття на честь ветеранів в залі [Ратуші](#). Зала була оформлена артефактами з 1863 року (в тому числі і зброєю), які надав музей імені Яна Собеського. Загалом на цій вечері було понад 250 гостей, серед них близько 100 ветеранів повстання, а також члени Ради міста (в кунтушах), латинський та вірменський архієпископи, професори Університету, депутати Сейму, члени Товариства опіки над ветеранами та інші поважні персони. Два найпочесніших місця поруч із президентом міста Львова [Юзефом Нойманом](#) (*Józef Neumann*) зайняли [Людомір Бенедиктович](#) (*Ludomir Ludwik Dominik Benedyktowicz*) – учасник повстання 1863 року, та Юзеф Яновський (*Józef Kajetan Janowski*) – секретар Національного уряду під час повстання, відомий львівський архітектор та проєктант. Гості виголошували тости за Львів, який прийняв емігрантів («діти Варшави стали дітьми Львова»), за «ідеали незалежності», традиційно зачитували привітання з-за кордону від повстанців-емігрантів.

22 січня відбулися урочисті богослужіння в [Латинській катедрі](#) та в синагозі на Жовківському передмісті ([Темплі](#)). В катедрі, за участі двох архієпископів: латинського [Юзефа Більчевського](#) (*Józef Bilczewski*) та вірменського [Юзефа Теодоровича](#) (*Józef Teofil Teodorowicz*), провели вже було не жалобну відправу, а урочисту – в «наміренні національної справи». Преса описувала події в Катедрі як «маніфестацію в костелі» та «молитву за національне діло», на яку багато людей не змогли потрапити через те, що храм не зміг вмістити всіх бажаючих. Серед присутніх відзначили крайового маршалка графа [Адама Ґолуховського](#) (*Adam Maria Stanisław Gołuchowski*), президента міста Львова [Юзефа Ноймана](#), віце-президента [Тадеуша Рutowського](#) (*Tadeusz Rutowski*), депутатів різних рівнів, професорів Університету, керівників численних товариств і організацій. Окрім звичного в таких випадках виконання патріотичних гімнів, в костелі провели збір коштів на користь ветеранів. Крамниці та офіси в цей час традиційно були зачиненими.

О 12 годині від Латинської катедри рушила святкова хода до [Міського театру](#), де о 13 годині розпочалася урочиста академія. Похід до театру очолили «соколи» в польових одностроях, за ними – кілька десятків ветеранів. Потім робітники, члени товариств, молодь і так далі. Були навіть соціалісти з червоними транспарантами. Перед театром соколи «віддали честь» учасникам повстання (що було явною алюзією до традиційного привітання цісаря гренадерами).

О 16 годині в залі Ратуші розпочалося святкове зібрання учасників повстання. Вхід був вільний – тобто про цензуру, перевірку чи облік учасників, як це було у 80-тих роках XIX століття, уже мова не йшла. Не було й іменних запрошень, за допомогою яких поліція контролювала «неблагонадійних» громадян. Головним елементом зустрічі була промова [Юзефа Яновського](#), секретаря Національного уряду під час повстання 1863-1864 років.

Ввечері відбулася вистава в Міському театрі (що, знову ж таки, можна вважати «запозиченням» з практик прийому цісаря). А в Ратуші о 7 вечора соціал-демократи організували зустріч, на яку вхід теж був вільним. Промовляли політики [Юзеф Гудец](#) (*Józef Hudec*), [Микола Ганкевич](#) та Бубер (*Vuber*). Останні двоє – від імені українських та єврейських соціалістів.

Відзначення 50-ліття початку Січневого повстання тривало у Львові протягом всього року. 24 січня в залі [Політехніки](#) відбулося святкування, організоване місцевим Товариством взаємодопомоги (*Towarzystwo Bratniej Pomocy Słuchaczów Politechniki we Lwowie*). До цієї дати згодом приурочили і зліт польського «Сокола», і виставку про повстання (на [Виставковій площі](#)), і з'їзд польських співаків. У вересні провели богослужіння в [Бернардинському костелі](#), тематичні вечори в організаціях і товариствах, випустили тематичні брошури та ілюмінаційні картки.

Загалом 50-літній ювілей Січневого повстання демонструє цікаву тенденцію – польський національний рух, отримавши більше свободи в імперії, все більше наслідував імперські ритуали. Члени «Сокола» в одностроях виконували роль почесної гренадерської варти, ілюмінаційні картки із зображенням цісаря змінилися аналогічними картками з польськими орлами та військовою атрибутикою. Традиційна благодійність цісаря на користь бідних трансформувалася в збір коштів на користь ветеранів повстання. До національних дат прикрашалися приватні будинки і установи – як під час візитів Франца Йосифа.

На мапі міста з'явилися дві локації, «обов'язкові» для національних урочистостей – [Міський театр](#) та [пам'ятник Адаму Міцкевичу](#).

Особливістю власне цього ювілею була активна участь лівих, адже повстання 1863-1864 років проголошувало демократичні гасла і вимоги.

Місця

Персоналії

References

1863-1913. Kurjer Lwowski. Nr. 30. 20.01.1913. S. 4.

1863-1913. Kurjer Lwowski. Nr. 31. 21.01.1913. S. 1-2.

1863-1913. Kurjer Lwowski. Nr. 35. 23.01.1913. S. 1-2.

Dabrowski Patrice M. Commemorations and the Shaping of Modern Poland, Bloomington: Indiana University Press., 2004

Generalna próba. Kurjer Lwowski. Nr. 31. 21.01.1913. S. 3.

Michalska-Bracha L. Od powstania styczniowego do niepodległości. O lwowskiej inteligencji z powstańcą biografią w tle // Studia z historii społeczno-gospodarczej. T. XIX. 2018. S. 15-32.

Uczestnice powstania z r. 1863. Dodatek do Nr. 24 Kurjera Lwowskiego. 23.01.1888. S. 1.

Uroczystość narodowa. Kurjer Lwowski. Nr. 22. 22.01.1888. S. 2.

Citation

Назар Кісь, “Вшанування польського Січневого повстання у габсбурзькому Львові (25-та річниця у 1888 та 50-та річниця у 1913 році)”, *Інтерактивний Львів*, 2021
lia.lvivcenter.org